

Politikai
röpiratok.

193.

193
1992

11.

Halász Gejza a ráczekevi kerület képviselőjének az országgyűlésen 1882. május 20-án tartott beszéde:

A BOSNYÁK POLITIKÁRÓL.

(Lenyomat az »Országgyűlési Napló«-ból.)

Tisztelt ház!

DR. BALLAGI GEJZA.

Az előttem szólott (Ivánka Imre) igen t. képviselő ur azzal kezdé beszédét, hogy bőven indokolta, miért nem szólalt fel tegnap és miért nem tartotta meg tegnap mai szónoklatát; t. i. hogy oly remek szónoklatok után nem merte a magáét reszkirozní. (Derűtség a szélső baloldalon.) Hát t. képviselőház, ha ez áll, (Halljuk!) akkor én is abban a helyzetben volnék, hogy ő utánna alig mernék szólani; (Élénk derűtség a szélső baloldalon) azonban én azt tartom, hogy itt nem annyira szónokolni akarunk, mint inkább csak beszélni, legalább én ezt akarom és meg is kezdem, (Halljuk!) még pedig mindjárt azzal, hogy lehetetlen, hogy erre a bosnyák politikára gondolva és ennek menetét, bonyodalmaikat tekintve, eszembe ne jusson az a mondat, hogy »Quousque tandem abutere patientia?« (Tetszés a szélső baloldalon.) Lehetetlen, hogy ne kérdezzük a t. kormánytól és az ő vele azonos párttól, hogy meddig fogja még a boszniai politikával e hazát kizozni? (Ugy van! a szélső baloldalon.)

T. ház! Feltűnő az az ellentét, mely ez ügyben a kormányzó körök és a közvélemény közt mindjárt kezdetben mutatkozott. (Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon) Lehet mondani, hogy mindenki, tehát a közvélemény, mihelyt a berlini mandatumot meghallotta, megirtózott és elfordult tőle; csupán csak a monarchia nagy államférfiai tartották azt előnynek, örültek annak, mint nagy vívmánynak. Én pedig és velem együtt a közvélemény, azt oly nyügnek tekintette, a melylyel a külföldi diplomaták a mi államférfiainkat fel akarták ültetni s egy oly koncezt akartak a birodalom nyakába akasztani, mely annak erejét, lételét, örökösen gyöngítse és így sakkban tartsa. (Ugy van! a szélső baloldalon.) Megfoghatatlan, hogy ezt be nem látták a mi diplomatáink. (Halljuk!) Én azt hiszem, hogy nem annyira a parva sapientia

volt annak az oka, hanem inkább az a terjeszkedési, foglalási és nagyhatalmi vágy, mely az udvari körökben uralkodik. (Ugy van! a szélső balon.)

T. ház! Elvtársaim bőven kimutatták azt, hogy mily ártalmas az a politika közgazdasági, pénzügyi és egyéb politikai tekintetben. Ki van mutatva, hogy egy oly országban, a hol a legnagyobb adó mellett, a mely Európában, nem tudom, hogy találja-e párját, mert nagyobb adózás nincs, — a hol az adónak nagy része executióval hajtatik be, a hol az ország deficizzel küzd, a hol az államjósáágok eladásával sem lehet a legvitálisabb kiadásokat fedezni, mondom, oly országban nem lehet idegen országokra költeni, útakra, kaszárnyákra, erődtésekre, hogy azután azt a muszka elfoglalhassa és az övé legyen azután a szépen berendezett, 100 milliókkal beruházott föld. (Ugy van! a szélsőbalon).

Hanem t. ház, nem csak a mi pártunk, de az ellenzék érvelése mutatja ki azt, hogy milyen politika ez, és nemcsak az itéli el, hanem meg kell az igazat vallani, hogy maga a kormánypárt magatartása is. Annyi felhívás után, annyi hatalmas beszédek után ekkoráig még csak három bátor férfiú vállalkozott és ezeknek az állításai is, a miket mondtak, inkább e politika ellen szólnak, mint mellette. (Ugy van! a szélső balon). Én hivatkozom a t. tagtársakra, hogy a mit Ivánka Imre t. képviselő ur mondott, van-e abban valami? — Az ő beszédének legfőbb sulypontját arra helyezte, hogy mulhatlanul szükséges volt 70,000 embert bevinni Boszniába, holott csak hét kerület lázadt fel igazán. Hát aztán, t. ház, mi fog történni akkor, ha minden kerület fel fog lázadni, ha Szerbia, Bulgária, Montenegro, Románia, sőt a nagy Oroszország is pártolni fogja. Akkor, ugy hiszem, az egész közös hadsereg sem lesz elegendő, hanem a mostani rendszer szerint talán az egész országnak és Ausztriának oda kell menni. (Élénk derűtség a szélső balon.) A mi a további argumentatiót illeti, megvallom, hogy meglepett. Ő ugyanis azt mondta, hogy élő embereket nem fog megnevezni, — Kossuthot azonban mégis megnevezte. Hát az nem élő ember? (Derűtség a szélső balon).

T. ház! Én azt nem merem senkire se ráerőszakolni, hogy ki milyen tisztelettel legyen valaki iránt, de hogy Kossuthot a holtak közé számítsa, azt már csakugyan nem helyeselhetem. (Élénk helyeslés a szélső balon).

Áttérek ezek után Jókai Mór t. képviselő ur érvelésére. Én azt hiszem, hogy ő saját állításait érveléseivel rontotta le.

Ő ugyanis azzal kezdte, és ebben fekszik, ugy látszik, főleg nézete, és ez sokaknak nézete — így a miniszterelnök ur is arra

helyezte a fősulyt, — hogy azért kell nekünk Bosznia és Hercegovina, mert ez volt mindig a kiindulási pont a lázadásban, és ez ártott Törökországnak is, ez az oka Törökország veszedelmének. A miniszterelnök ur is előadta, hogy azoknak a bosnyákoknak már szokásuk a lázadás. Ez ugy is van, mert már negyedik éve, mióta meggyőződünk erről. Ebből tehát nem az következik, hogy e tartományokat meg kell lóditani, hanem az, hogy nem kell velük vesződni, hanem azoktól minél előbb megszabadulni. (Helyeslés a szélső baloldalon.)

Nem tudom, mit akart Jókai t. képviselő ur azzal, midőn azt állította, »hogy Napoleon hatszázezer emberrel nem érte el azt, hogy Oroszország békeszerető kormányt adjon Európának és saját magának és hogy mi igenis sikert értünk el az annyszor kárhoztatott bosnyák politikával.« Ugyan micsoda sikert értünk el? Azt, hogy 80 milliót a magunk részéről és majdnem kétszerannyit osztrák részről és így körülbelül 250 milliót költöttünk, és ennek daczára még most is az orosz uralkodik ott és annak a pártja szítja a lázadást. Ha már annyit kellett költeni és annyi vért áldozni, valjon nem jobb lett volna-e egy nagy háborúra tartani ezen áldozatokat?

Én nem értem ezen politikát és Jókai t. képviselő ur is elismeri, hogy bizony hiába, ez sok pénz, és nem használ a szurony és a golyó sem, hanem azt mondja: »nekünk meg kell a délszlávokat nyerni.« Lehet, t. ház, hogy másnak más a phantasiája, de nekem ebben legkisebb reménységem sincs, mert mindez ideig nem értük el azt, hogy mi ott a szláv ligát vagy a délszlávokat, vagy a muzulmánokat, a mit Ivánka t. képviselőtársam említett, vagy bármiféle nemzetiséget megnyertünk volna.

De elismeri maga Jókai t. képviselő ur is, hogy bizony baj van itt és nem is megyünk semmire, ha csak valami eszme fel nem találódik; mert ennek nem találtatni, hanem találni kell. (Derűtség.) És ez az eszme szerinte a horvátoknál keresendő. Megvallom, akármire inkább gondoltam volna, mint hogy épen a horvátokhoz menjünk eszméért. (Derűtség.) Én nem értem, hogy miért szaporítsuk ezzel ellenségeinket és költségeinket. Végre is ott vagyunk, hogy Jókai képviselő ur is azt mondja, meg kell vallani, hogy ennyi pénz és áldozat daczára is megfogytak ezen politika hivei. Mi következik ebből? Mindenki azt következtette volna ebből, hogy abba kell hagyni ezen politikát, és én is csak ezt következtethetem belőle. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Legyen szabad pár észrevételt tennem a t. miniszterelnök

ur beszédjére; ő nincs ugyan itt, de elmondom, ami a meggyőződésem. (Halljuk! a szélső baloldalon.)

A t. ház igen sokat hallotta a miniszterelnök urat, halotta mit mondott. Én a miszterelnök urat sérteni nem akarom, hanem tisztelet, becsület, de igazság is, ő bizony nagyon sokat beszél és keveset mond. (Ugy van! a szélső balon.) Hosszasan szól és mindamellettt kevés szavakban lehet összefoglalni azt, a mit ő ezen politikára nézve — nem értem a mellékes dolgokat — mondott. Hogy mi lesz jövőben, s egyéb kérdésekre is máig adós. Az ő szavai, melyeket mond, úgy be vannak burkolva, hogy azok valóságos delphii orákulumnak is beillenek. Kétértelműek. Csak tegnapi beszédjét veszem. Ő a francia dictionáriumhoz folyamodott azért, hogy azt mondhassa, hogy tulajdonkép az okkupáció alatt értetik az annexió is. De ezzel ő csak azt akarta, hogy megértsük. De nem mondta ki. (Derűtség.) Most már mi lesz ennek a következése. Ha az annexió elfogadtatik, azt mondja a miniszterelnök ur: megmondtam úgy-e. (Nagy derűtség és taps a szélső baloldalon.) Ha pedig el nem fogadtatik, akkor a khinai dictionáriumból az arabs grammatika szerint meg fogja magyarázni, hogy bizony ő csak okkupációt akart. (Derűtség.) Egyáltalán nem akarom mellőzni azokat sem, a miket ő e politikára nézve kijelentett. Tudják önök, hogy a refrain kettőből áll. Az egyik az, hogy végzetes helyzet következne belőle, másik az, hogy nem engedi meg a nagyhatalmi állás a kivonulást. Ez a kettő a fődolog. Ami a végzetességet illeti, azt elfogadom. A bosnyák politikából csakugyan végzetes állapot fog bekövetkezni, még végzetesebb, mint a mostani. Nem akarom ezt tovább fejtegetni; a mi bekövetkezik, az a nyomorúság, a haza boldogtalansága.

A mi a nagy hatalmi állást illeti, nem értem, hogyan jutotunk oda, hogy el lehetett veszteni Lombardiát és Velenczét, és most már, ha Boszniát elvesztenők, megsinlené a nagyhatalmi állás. Hogyan jutott Bosznia ily nagy jelentőségre, nem tudom. De sok oldalról, úgy a lapokban mint a házban, felvettetett az a kérdés, hogy ha nem is áll az, hogy a nagyhatalmi állás szenvedne, hogy nagy veszedelem lenne, — de mégis székén volna; hogyan történhetnék meg az, hogy három-négy esztendeig ott voltunk és azután kivonuljunk, úgy szólván re infecta? Tudnék a történelemből sok ily adatot felhozni. De én csak egyet, a legalkalmasabbat hozom fel, és ez alkalmas arra, hogy megmutassa, miszerint nem székén ha kivonulunk, hogy az csak álszemérem és makacsság volna, ha az érdek úgy kívánja, ki nem vonulni. Hivatkozom az »Ion« szigetnek történetére. Méltóztatnak tudni, hogy

az angol mennyit áldozott és ötven évig, félszázadon át, maga alatt tartotta; ez érdemes is volt, mert csakugyan volt miért, nem úgy, mint a mi nyomorult Bosznia és Hercegovinánk; mindamellettt látván azt, hogy ama nép rokonszenvét nem tudja megnyerni és látva azt, hogy sok áldozatába kerül és a pénzt jobban lehet másra fordítani, lemondott e szép szigetekről, a melyek azután 1863-ban Görögországhoz csatoltattak. És ugyan találkozott-e valaki, ki Angliára azt mondotta volna, hogy ez szégyen és megaláztatás, ellenkezőleg ez eljárás azt még inkább emelte. (Ugy van! balfelől.)

A mi t. ház a boszniai politikának állását illeti, legyenek egy kissé szélyeltekingtők és ne mondják azt, mintha ezt csak a függetlenségi párt vagy általában az ellenzék nem akarná. Ez annyira behatolt a társadalom minden rétegébe, hogy én semmiféle testületet és tudományos irányt nem tudok, a mely ezt kívánná és ismét egy példával szolgállok, mely pár héttel ezelőtt történt. Egy tudományos gyűlés tartatott a földrajzi társaságban. Egy igen tudományos tanár, különben bölcsész-tudor, ki a Balkán-félszigeten és keleten sokat utazott, dr. Havas Rezső, keleti utjáról szólva, kiterjeszkedett a boszniai és hercegovinai kérdésekre is, abban a társaságban, ahol nemesak tudományos emberek, hanem, megvallom, két-harmad részben miniszteri hivatalnokok voltak jelen, kimutatta, hogy Ausztria érdekében van, hogy ezen nyomorult országokból távozzék, melyeknek népét lefesté, hogy hányféle vallásu és nemzetiségű, mily erkölcstelen, s mily szegény, a hol 1000 emberre 30 ezer ember kell, hogy vele hadakozzék s a guerilla harcban oly jártas, hogy kipusztíthatlan. És az egész gyűlés egyhangu véleményével találkozott azon felállított tétele, hogy e politikát azonnal abba kell hagyni. (Helyeslés a szélsőbalon.)

De van még egy kérdés, a legnagyobb kérdés: hogy mi történjék e tartományokkal? Erre nézve, a mint tőlem telik — parva sapientiámmal — megmondom nézetemet. (Halljuk!)

Ivánka Imre t. képviselő ur érvelésében nagy ugrás volt, mert rá akarta a függetlenségi pártra fogni, mintha ez a törököt onnan ki akarná küszöbölni. Ellenkezőleg, e párt azon nézetben van, hogy valamint kár volt a töröktől elvenni, úgy most is kár annak vissza nem adni. (Ugy van! a szélső baloldalon.) A második tétel az, hogy mi legyen akkor, ha a török nem fogadná el. (Nagy derűlttség.) Megvallom, hogy nehéznek tartom én is az állást. Miért tartom nehéznek? Mert azt nem tagadhatom, hogy én mégis szeretném azt a 2—300 milliót megkapni és hogy ki

lenne az, aki azt megadná, azt nem tudom. (Általános derűtlenség.) Hanem megvallom t. ház, hogy itt már nem tehetek egyebet, mint folyamodom a mi államférfiaink egyébként nem igen dicsőíthető diplomatiájához. Ha ők akkor, mikor a mandatumot elfogadták, felültek, — ez gyakran megesik a diplomatákon, — (Élénk derűtlenség) hát most mutassák meg, hogy értenek a fogásokhoz — a melyekhez érteniök kell — és sózzák oda a nyakába valamely más államnak. (Általános helyeslés. Élénk derűtlenség.) Ha pedig ez nem sikerülne, mert hiszen a diplomacia az exigenciák tudománya, akkor azt hiszem, elvtársaim egy nézetben vannak velem, hogy a rosszat jobb eltávolítani, mint tovább is tartogatni. Akkor az első dolog az, hogy szabadulnunk kell, hogy mi a szabadulást akarjuk; a másik az, hogy a többit csinálja a diplomacia. (Derűtlenség. Ugy van! a szélső balon.)

Még egy észrevételem van, a mit ide tartozandónak gondolok és a mit pártállásomnál fogva elhallgathatónak nem tartok, t. i. hogy ezen egész bosnyák politikából két tanulság merül fel. Az egyik tanulság az, hogy az a közösügyi politika, a delegatió, milyen sok nehézségre vezet. Először, hogy nem lehet a miatt országgyűlést tartani; egy évben kétszer-háromszor is van delegatió; másodszor pedig, a mit ezen oldalról (mérésékelt baloldal felé mutat) oly szépen előadtak, úgy, hogy engem meg is győztek, hogy a törvénynyel is visszaéléstörtént a delegatióban, és hogy ez már kezdi absorbeálni az országgyűlés jogait s azokat magának tulajdonítja, utoljára egészen felemészti azt és végre Reichsrath is lesz belőle. A másik tanulság az, hogy mégis igaza van Washingtonnak, »hogy az egyenes út a legjobb politika.« Ha azon egyenes utat, a melyet a függetlenségi párt követ, elfogadták volna és bele nem mentek volna Boszniába, akkor nem volna bosnyák kérdés és nem volna zavar, a mi utóbb is válságra vezet.

Engedje meg a t. ház, hogy beszédemet azzal fejezzem be, hogy egy általános pillantást vessek a mi különösen pénzügyi tekintetben szomorú jelen helyzetünkre. (Halljuk! a szélsőbalon.) Ha pénzügyi helyzetünket tekintjük, lehetetlen, hogy eszünkbe ne jusson, hogy egyszer volt remény, vagy legalább ezt a házat is biztatták azzal a reménynyel, hogy pénzügyeink rendeztetni

fognak és az egyensúly helyre fog állíttatni. És ezt egy oly férfi állította, a kihez igen nagy bizalom volt és az ország ezen bizalmat sokáig táplálta. Megfelelt-e azon férfi, a ki ezért pártállását is megváltoztatta, ebbeli feladatának? Épen nem, és mikor ezt előhozzák, és szemére vetik a dolgot, ő mindig az inventariumra szokott hivatkozni, azt mondja, hogy ő inventariumot és oly irt talált, a melyet nem lehetett betöltenie; de a boszniai politikáról nem mondhatja, mert azt nem találta, hanem ő inaugurálta. Most bizonyosan sokkal jobban állának a pénzügyeink, ha ez a boszniai politika nem lett volna. Ezt tehát tőle számon kell kérni, mert ennek a politikának ő volt a főoka. És mire fog ez vezetni, kivált a tegnapi beszédében mondottak után? Nem tudom, hogy lehet összeegyeztetni a pénzügyek súlyegyenének helyreállítására vonatkozó korábbi nyilatkozataival, mert ellenkezőleg, tegnap épen azt monda, hogy még sokkal többet kellett volna Boszniára költeni. Ha ez így van, akkor lehetetlen, hogy az ország válságra ne menjen. (Ugy van! a szélső baloldalon.)

Mikor erre a válságra gondolok, eszembe jut egy lelkésznek a szónoklata, melylyel Tisza Kálmán miniszter üdvözölte. (Halljuk! Halljuk! Egy hang a szélső baloldalon! 1875-ben!) Igen, 1875-ben volt Debreczenben, akkor e providentiális férfinak nevezte a miniszterelnököt. Azt mondta, hogy az a lelkész ur akkor elhibázta, és azóta tanácsos meggyőződött arról, hogy nem providentiát, hanem fatumot kellett volna mondani, hogy t. i. a miniszterelnök ur nem providentiális, hanem fatális államférfi, (Ugy van! Ugy van! Derűség a szélső baloldalon.) kinek a kormányzatától, azt hiszem, nem csoda, ha minél előbb szabadulni kívánunk és én még azt is kívánom, hogy őt és az országot az ő kormányszata alatt valami nagy fatum ne érje.

Ezek, után t. ház. kijelentem, hogy én azon határozati javaslatot fogadom el, mely a boszniai politikát azonnal megszüntetni akarja, és e szerint csatlakozom a függetlenségi párt részéről beadott indítványhoz s azt a háznak elfogadásra ajánlom. (Helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)

Dr. BALLAGI GÉZA

T. cz.

Ballagi Mór fővárosi bíró
sárgi-kegyességnek

Állyben

VIII. márc. 11. 10.

